

За результатами аналізу юридичної літератури та нормативно-правової бази, що стосується застосування заходів забезпечення кримінального провадження, та як їх різновидів – запобіжних заходів встановлено, що при цьому процесуальна самостійність слідчого дещо знижена. Тому, як вважає А. В. Пономаренко, незрозумілою видається позиція законодавця щодо позбавлення слідчого права самостійно обирати запобіжний захід у виді особистого зобов'язання, адже цей запобіжний захід є найбільш м'яким заходом примусу. Слідчі вимушені витратити багато часу, курсуючи між прокуратурою та судом, чекаючи на прийняття відповідних рішень. Це у свою чергу призводить до перевантаження слідчих, що суттєво впливає на якість досудового розслідування [1, с. 58–66], що ми підтримуємо. В той же час, на нашу думку, це в повній мірі стосується також й іншого такого виду запобіжного заходу, як особистої поруки, що також було б доцільним дозволити (а не ініціювати) обирати слідчому, але за погодженням з прокурором. Вказане стосується й обрання особистого зобов'язання за погодженням із прокурором, оскільки воно пов'язано з тимчасовим застосуванням процесуального примусу та обмеженням свободи пересування особи.

Список бібліографічних посилань: 1. Мироненко О. Ініціювання обрання запобіжних заходів у досудовому провадженні. *Вісник прокуратури*. 2014. № 12. С. 58–66. 2. Давыдов В. А. Заключение под стражу как мера пресечения. *Уголовное право и криминология*. 1978. С. 173. 3. Кудин Ф. М. Принуждение в уголовном судопроизводстве. Красноярск, 1985. С. 1. 4. Капинус Н. И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе. М., 2007. 418 с. 5. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13. *Закон і Бізнес*. 2013. № 16.

Одержано 12.10.2018

УДК 343.14

Анастасія Костянтинівна ЗАПОРОЖЕЦЬ,

курсант 4 курсу навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валентина Володимирівна Крижна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДСТАВ ЗУПИНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Необхідною умовою здійснення конституційного принципу законності у кримінальному провадженні є правильно організована діяльність органів досудового розслідування, прокурора і суду щодо встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення з метою досягнення об'єктивної істини. Законне і обґрунтоване прийняття рішення про закінчення досудового розслідування забезпечує реалізацію завдань кримінального провадження, які передбачено ст. 2 КПК. Тим самим законодавець зазначає, що саме дотримання правової процедури під час закінчення досудового розслідування є однією з основних гарантій захисту прав та законних інтересів учасників кримінального провадження [1].

Наразі набувають актуальності питання ефективності досудового розслідування з огляду на передбачену законом можливість його зупинення, дотримання прав особи в умовах зупинення досудового слідства та дізнання, вирішення інших завдань кримінального провадження.

У Кримінальному процесуальному кодексі одним із засобів вирішення проблеми надто тривалих строків розслідування кримінального провадження, поряд із встановленням максимальних строків розслідування (ст. 219 КПК), передбачена можливість оскарження слідчому судді вже у ході розслідування постанови слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування заінтересованими особами: потерпілим, його представником і законним представником, а також підозрюваним, його захисником та законним представником (п. 2 ч. 1 ст. 303 КПК).

Вимога швидкого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК) обумовлена необхідністю застосування процедур кримінального провадження, які б сприяли максимальному наближенню строків встановлення кримінального правопорушення і винних осіб до моменту його безпосереднього вчинення задля одержання достовірної інформації та своєчасного притягнення осіб, винних у скоєнні правопорушень, до кримінальної відповідальності.

Наразі такій спрямованості кримінального провадження відповідають положення статей 36 (п. 8 ч. 2), 38 (ч. 4), 39 (п. 2 ч. 2) КПК щодо необхідності забезпечення ефективного досудового розслідування; ст. 28 КПК про вимогу дотримання розумних строків виконання процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень як принципу кримінального провадження і однієї із процесуальних гарантій забезпечення прав особи; ст. 283 КПК щодо загальних положень досудового розслідування у найкоротший строк; ст. 308 КПК «Оскарження недотримання розумних строків» та ін.

Однак при цьому не виключаються ситуації, коли за об'єктивних чи суб'єктивних причин досудове розслідування не може бути вчасно завершене. До них, зокрема, належать випадки, коли підозрюваний ухиляється від кримінальної відповідальності або не може взяти участь у кримінальному провадженні через хворобу, у разі наявної необхідності виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва (ст. 208 КПК).

На процесуальне вирішення таких ситуацій і спрямований інститут зупинення кримінального провадження, окремим проявом якого є зупинення досудового розслідування (гл. 23 КПК), яке можна визначити як оформлену постановою прокурора або слідчого за погодженням із прокурором вимушену перерву у кримінальному провадженні за наявності передбачених законом підстав і дотримання умов з метою припинення перебігу строків досудового розслідування.

У ч. 1 ст. 280 КПК наведено вичерпний перелік обставин, які є причинами, що перешкоджають подальшому кримінальному провадженню та його закінченню на стадії досудового розслідування в одній із форм, передбачених ст. 283 КПК, а саме: тяжка хвороба підозрюваного, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, підтверджена відповідним медичним висновком; невстановлене місцезнаходження підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Перелік підстав для зупинення досудового розслідування є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Тривалий час в юридичній літературі обговорювалась необхідність розширення кола підстав зупинення кримінального провадження за рахунок інших обставин, що утруднюють продовження досудового розслідування: тяжке і тривале захворювання потерпілого, свідка; непереборні обставини, що заважають затриманню підозрюваного, місцезнаходження якого встановлене; необхідність проведення складних експертиз; велика за об'ємом ревізія, інвентаризація тощо [2]. Однак ці пропозиції не знайшли свого втілення у законодавстві. Вважається, що такі обставини не перешкоджають досудовому розслідуванню, строк якого в необхідних випадках може бути продовжений за встановленою законом процедурою.

Часова перерва у провадженні досудового розслідування означає, що переривається перебіг лише строків розслідування (ч. 3 ст. 219 КПК); перебіг інших процесуальних строків не виключається. Так, якщо до учасника кримінального провадження застосовано заходи забезпечення кримінального провадження, у тому числі і запобіжні заходи, то за наявності до того законних підстав для їх подальшого застосування вони не припиняються та не скасовуються. Оскільки строки заходів забезпечення кримінального провадження

перебігають самостійно, то у разі закінчення можливе їх продовження у встановлених законом межах. Доцільність збереження тих чи інших заходів забезпечення кримінального провадження під час зупинення досудового розслідування повинна визначатися відповідною посадовою особою, що їх обрала.

Зупинення досудового розслідування не означає його закінчення. Змінюються лише напрями діяльності слідчого, обумовлені необхідністю усунення перешкод, що заважають продовженню досудового розслідування.

Так, ч. 5 ст. 280 КПК заборонено після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій. Дозволено лише виконання тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Такими слідчими (розшуковими) діями можуть бути допити, обшуки.

Після зупинення досудового розслідування можуть продовжуватися заходи, рішення про проведення яких було прийняте до моменту зупинення: затримуватися кореспонденція в результаті накладення на неї арешту, зніматися інформація з транспортних телекомунікаційних мереж, відповідно до ч. 4 ст. 249 КПК виконуватись негласні слідчі (розшукові) дії з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошення в розшук, надходити відповіді на запити до різних установ. Водночас запобіжні заходи та інші заходи забезпечення кримінального провадження в період зупинення досудового розслідування застосовуватися не можуть [3].

Загальною умовою зупинення досудового розслідування є повідомлення особі про підозру прокурором, слідчим за погодженням із прокурором (ч. 1 ст. 280 КПК). Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення, а у випадку неможливості його вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень у порядку, врегульованому гл. 11 КПК (ч. 1 ст. 278, ч. 3 ст. 111 КПК).

Контроль за дотриманням строків досудового розслідування покладається на прокурора (ч. 2 ст. 28 КПК). Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування (ч. 1 ст. 308 КПК).

Слід зазначити, що сама наявність кримінального процесуального інституту зупинення досудового розслідування є важливою гарантією забезпечення прав і законних інтересів особи, яка тимчасово не бере участі у кримінальному провадженні (п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 280 КПК). Крім того, цей інститут слугує економії процесуальних сил і засобів, які спрямовуються лише на розшук підозрюваного, збирання переважно орієнтуючої інформації про його місцезнаходження, виконання процесуальних дій, які необхідні у межах міжнародного співробітництва (п. п. 1, 2, 3 ч. 1 ст. 280 КПК).

Список бібліографічних посилань: 1. Форми закінчення досудового розслідування : навч. лекції // Освітній портал МВС України. URL: <http://www.naiu.kiev.ua/osvitamvs/index.php/lektisiji-z-kriminalnogo-protsesu/21lektisiji-z-kriminalnogo-protsesu/lektisiya-12/173-2-formi-zakinchennya-dosudovogo-rozsliduvannya.html> (дата звернення: 01.10.2018). 2. Элькинд П. Толкование и применение норм уголовно-процессуального права. М. : Юрид. лит., 1967. 192 с. 3. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя // Постанови Пленуму Верховного Суду України (1963–2000). Київ : АСК, 2000. Т. 1. 327 с.

Одержано 04.10.2018

УДК 343.98

Євгеній Вікторович ЗОЗУЛЯ,

викладач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1444-0408>

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ОЗНАК ВЧИНЕННЯ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННОЮ ГРУПОЮ

Розслідування злочинів здійснюється в конкретних умовах, що залежать від часу, місця, навколишнього середовища, поведінки осіб, що опинилися у сфері кримінального судочинства, а також під впливом інших, часом невідомих для слідчого факторів. Ця складна система утворює обстановку, в якій діють слідчі та інші суб'єкти, що приймають участь у розслідуванні злочину. У криміналістиці така обстановка отримала назву слідчої ситуації.

Слідча ситуація - це сукупність умов, в яких у даний момент здійснюється розслідування, тобто та обстановка, в якій протікає процес доказування[1, с. 224].

Рішення проблеми типових ситуацій розслідування злочинів, скоєних організованими групами, необхідно з багатьох причин, і насамперед у зв'язку з тим, що слідчі ситуації відрізняються своєрідністю в порівнянні з відомими науці та практиці їх різновидами, що виникають при розслідуванні злочинних діянь однієї особи. Ситуації розслідування злочинів, скоєних організованими групами, можуть «управлятися» злочинцями шляхом попередньої домовленості її членів, втручанням корумпованих посадових осіб тощо.

Правильно визначені слідчі ситуації дозволяють висунути найбільш обґрунтовані слідчі версії, сформулювати основні завдання розслідування, намітити оптимальний комплекс слідчих розшукових заходів, звести до мінімуму число помилкових тактичних рішень слідчого та оперативного працівника.

Узагальнений аналіз особливостей, властивих типовим слідчим ситуаціям, дає можливість розробити методичні рекомендації, що забезпечують успішне вирішення багатьох завдань, що виникають при розслідуванні примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, скоєних організованими групами.

При розслідуванні примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань вчиненого організованою злочинною групою, необхідно виявити і довести:

- факт вчинення примушування групою осіб;
- характер злочинного формування (група з попередньою змовою, організована група, злочинне співтовариство, злочинна організація);
- структуру злочинного формування, обумовлену взаємозв'язками і взаємовпливом її членів, і розподіл ролей;
- існуючу систему правил поведінки для членів організованого злочинного формування, характер санкцій за їх порушення та види заохочень, які застосовуються у відношенні окремих членів;
- способи протидії розкриттю і розслідуванню злочинів (конспірація злочинної діяльності, зв'язок членів формування (перш за все – організаторів) з представникам органів влади, вироблення лінії поведінки на слідстві тощо.
- технічне забезпечення діяльності злочинного формування (технічні засоби, що використовуються для вчинення примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, забезпечення безпеки членів злочинного формування, підвищення ефективності протидії діяльності правоохоронних органів).
- наявність і розміри грошових фондів («общаки»), що використовується злочинним формуванням;